

TÜRKBİLİK REVÜSÜ

REVUE DE TURCOLOGIE

Fondée à Paris

Par

RIZA NOUR

TOME III, LIVRE 2

Rüyâ	Nâmık Kemal - Riza Nur.
Hürriyet şîri	" " " "
Kendi şîrlerimden [5 tâne]	Riza Nur.
Türk aruzu Acem aruzu değil, millî Türk aruzudur	R. N.
Türk şîrinin Vâhidi kıyâsîsi mısradır	R. N.
Türk Şîrinin ritmik unsurları	R. N.
Fakı Ahmede dâir	R. N.
Opera ve opera-komikler üzerine	R. N.
Errata [Samsun la Delile ve Janetin düğünü]	R. N.
Karmen	R. N.
Özdemir nen Dolun	R. N.
Leblebici Horhor	R. N.
Hâtırat parçaları [işlerin iç yüzleri] - 1	R. N.
M. E. Blochet	R. N.
L'Afghanistan, par René Dallot	Joseph Castagné
Bay N. e	R. N.
Ziya Şâkire	R. N.
Vatan hâini arnaud Hüseyin Câhid	R. N.

varılmamış, hiç bir şâir tarafından tatbîk edilmemiştir. Halk şîrinde bâzen tesâdüfî olarak vucuda gelmiş, şîre güzel bir âhenk vermiştir. Buna vokalik ritm adını vermek lâzımdır.

Bu ritm üç türdür :

A—kalın ve ince hecelerin muhtelif şekilde tereküb ve tevâlisi.

B—Üstün, esire, ötüre olan hecelerin muhtelif şekillerde tereküb ve tevâlisi.

E—Bu iki tarzın birbirine karıştırılması.

Bu üç nevîden bir çok şekiller vucuda gelebilir. Mesela: bir mısra bütün kalın heceli kelimelerden yapılır. Yâhud hepsi ince heceli olur.

* *

Bizde kırk elli yıldır lafız sanatına şiddetle hucum edilmiştir. Hâlâ öyle. Bu bilgisizlik eseri ve pek haksızdır. Şîr mânâden evvel lafza dayanır. Şîrin kendine mahsus bir âhengi, yâni müziki vardır. Bunu yapan mânâ değil, lafızdır. Bütün müziksiz şîr olamaz. Demek, lafız şîrde ne kadar mühim bir unsurdur.

Pek tessüf olunur ki şimdiye kadar hiç bir şâirimiz bu noktayı bilmemiş, şîrine bu müziki vermeyi akıl etmemiştir.

R. N.

FAKİ AHMEDE
DÂİR

Fakı Ahmed hakkında Konyadan bize mâlumat vermesi için genc türkbilgiclerimizden Mesud koman beye rica etmişdim. Bize kitâbeler ve bunların türkçe tercümeleriyle

berâber mâlumat gönderdi :

« Konyada eski Konya kalesinin tışında şehre yarım saat mesâfede Hoca Ahmed Fakih mescid ve türbesi , türbenin kapısının üstünde şu kitâbe vardır » (koman bey):

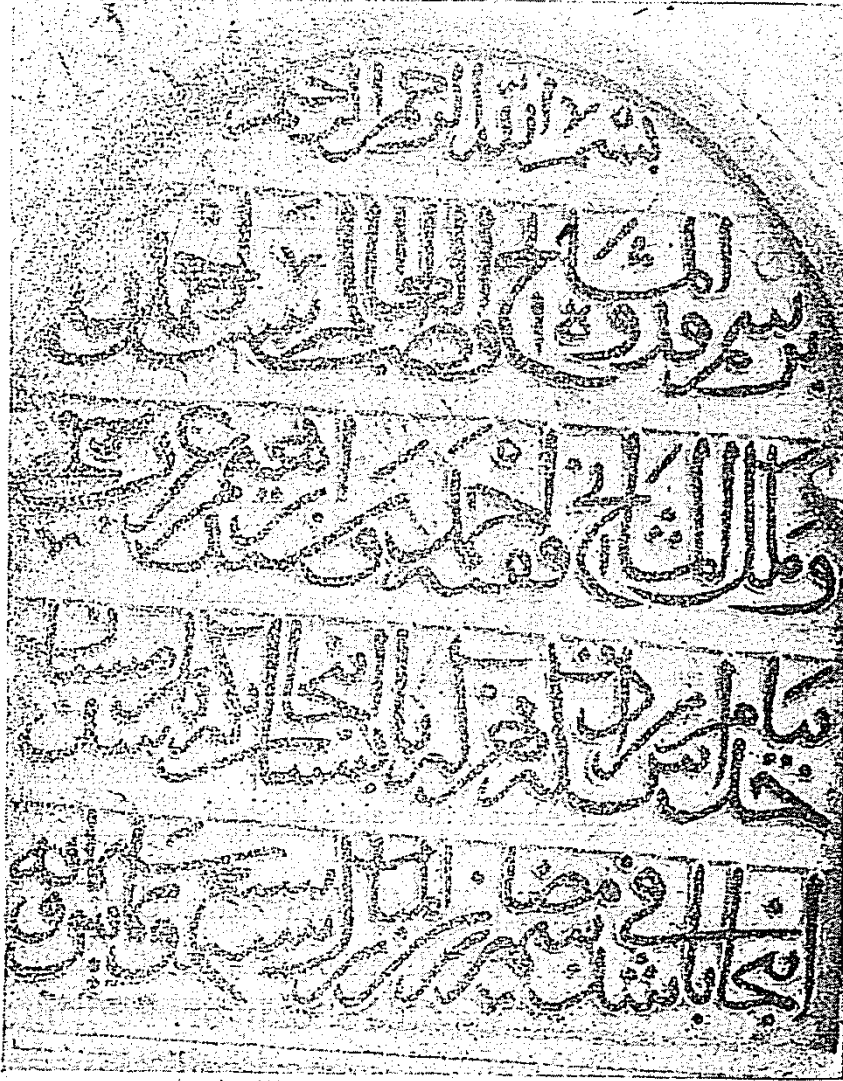
Şekil — 1

Fakı Ahmed türbesinin kitâbesi

Bu kitâbe bu kabrin Fakih Ahmedin oldugunu gösteriyor . Târihini vâzıh bir sûretde okumak müşkül. Bu ölümü târihidir. Koman bey 618 okuyor. köprülü F. bey Fakı Ahmedin Bahâeddin Veledin şâkirdi oldugunu (Türk edebiyatı târihi s. 307 - 308)söyleyorsa da B.Veled Konyaya 622 h. de gelmiştir (Türk târihi. R. Nur III, 92) . Bu

halde onun şâkirdi olmasına imkan yokdur. Netekim bunu köprülü bey de 623 veya 625 göstermekdedir [İlk mütasawıflar s. 244]. Demek kendi kendini red ediyor. Fuad bey yine bermutad saçmalamış. Onun bu mâlumatda daha saçmalar pek çok. Geçdik. Bu mâlumatı başdan aşağı tashih istiyor.

« Ibn Batuta [I, 323] konyada Fakı Ahmedin kabri oldugunu söyler. » [koman bey]. Bu müellif Altun ordu hanlarından Özbek zamanına tevâfuk eden bir zamanda Anadoluda seyâhet edüb bu hanın yanına gitmiştir. Özbek

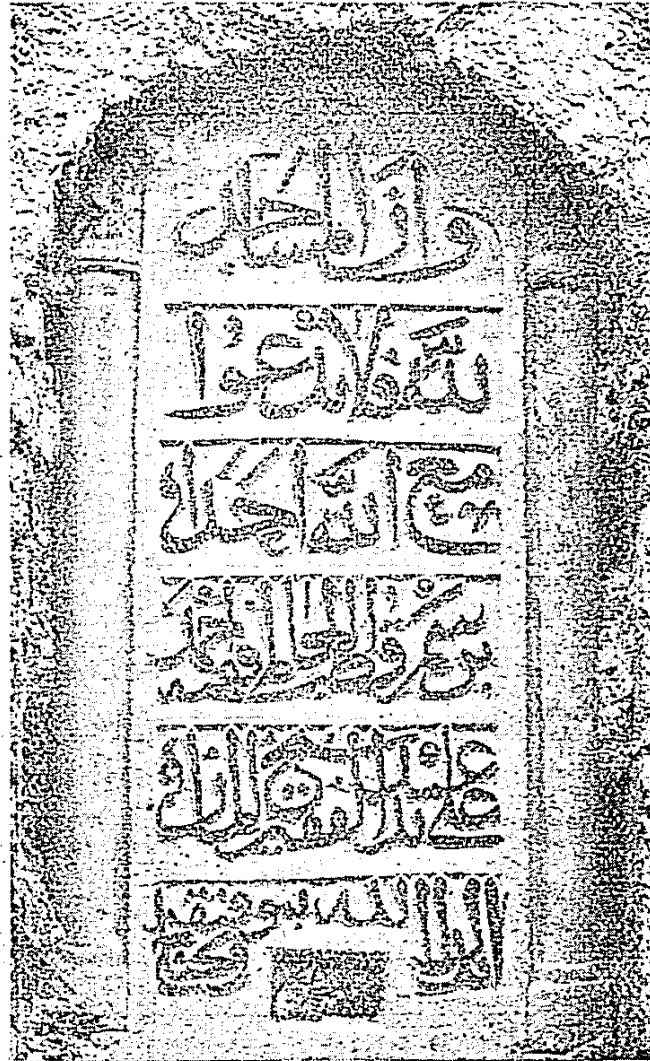
Şekil — 2

Şeyh Alman türbesinin sokak kapısının üstündeki kitâbe

712 — 741 h. arasında yaşamıştır. Buna göre de koman beyin 618 okuyuşu doğrudur. Zâten kitâbedeki bu yazıyı başka türlü okumak mümkün değildir. Bu târihi katî sûretde 618 olarak kabul etmek lâzımdır.

« konyada Fakih Ahmed adlı ve 687 h. târihli başka kitâbeler de vardır » [koman bey].

Bu kitâbede [şekil - 2] « Seyid Ahmed, Fakih Ahmed ve seyid İbrahim Arab için 687 de yapılmıştır » [koman bey] yazılıdır. Burdaki târih vâzıhdır. Bu de M. Koman beyin birinci kitâbedeki Târihi 618 okuyuşunu tasdik eder mahiyettedir. Bu türbenin kendi kapısı üstünde şu kitâbe vardır [şekil-3] :

Bu kitâbede [şekil-3] « Fakih Ahmed nâmına şeyh Almanın yardım ile yapılmıştır,, [koman bey] yazıldır. Târih yoktur. Koman bey bu kitâbenin şeyh Alman mescidine âid olup sôradan sökülüb buraya kondugunu söyleyor. Alman türkcede asker neferi demektir [Şecerei türk . Bahadur Han] ; alaman tarzında da talaffuz olunur. Yâhud da koman beyin tahmînine göre dönme bir Alamandır .

Koman bey bir kaç Fakı Ahmed olduğu fikrindedir; ve bir kaç Fakı Ahmed olduğunu söyleyen müellifler vardır. Bunlara göre bir kaç Fakı Ahmed kabul etmek lâzım geliyor .

* *

Bizim neşr etdigimiz şîr [Türkbilik Revüsü no. 7, s. 161 8] ve mâlumatdeki Ahmed Fakih kimdir ?

Bu 618 de ölen zat ise o şîrlerin şâirleri Girdcci ve Rüstem 600 târihinden sôra ve her halde Celâleddin Rûmîden evvel yaşamış olacaklardır. C. Rûmînin şöhreti 650 h. sıralarında olduğundan Girdeci Ali ve Rüstem 600 -- 650 h. de yaşamış Salçuklu şâirlerdir. Çünkü C. Rûmîden sôra olsalardı C. Rûmîden bahsetmeleri lâzimdi.

Dânişmend devletini kuran Ahmed hem fakı , hem kadı, hem tanışmandır ve o şîrlerde adı geçsn Fakı Ahmed bence bu Ahmeddir. O halde Ali ve Rüstem 600 târihinden evvel yaşamış şâirlerdir. Bu Gâzi Tanışman Fakı Ahmed 477 de ölmüştür, o şîrdeki “ koymayam tanışman kadunuzu,, mısraına göre bu şâirlerin 477 den evvel ve tanışmanın hayatında yaşadıklarını kabul etmek lâzımdır, Anadolu Salçukluları 469 de başlamış, 701 de bitmiştir.

Bu mutâlea ve mâlumat Girdeci Ali ve Rüstem adında buldugum iki şâirin ya Salçukluların ilk devrinde (470 -- 600) , yâhud orta devrinde (600 -- 650) yaşamış olduklarını gösterir. Her halde salçukluların son devrine âid degidirler. Bu sûretle Türk edebiyâtında bu şâirlerle

şîrlerinin ehemiyeti büyüktür. Bence bu Fakı Ahmed Dânişmendlilerin müessisi olandır; bu iki şâir de 600 h. den evveldir. Bu halde ehemmiyetleri daha artar. Hele 470 h. târihlerinde ise ehemiyeti pek çokdur.

Koman beye konyada kirdecî kelimesinin olub olmadığını da bildirmesini rica etmişdim. Verdiği mâlumat şudur : "Girde-İnce pide hâlinde yere gömülü tandıra yapışdırılıp pişirilen ekmektir. Bunu yapan da girdecî olacak. Bu pide degildir. Pide furunda pişer „. Bu mâlûmat de mühim. Eski harflerimizde (k) ile (g) consonlarını ayırd etmek mümkün olmadığından ben kirdecî transkripsiyon etmişdim; girdecî olarak tashîhi lazımdır. Bu kelimenin hâlâ konya halkında durması bu patuvaların ne mühim olduklarını göstermekdedir. Niye hâlâ hükümet bunları neşretmiyor?! Hars sâhasinde bundan mühim işmi vardır?! Dil husûsunda türlü saçmalarla uğraşılacağına bu iş gürülsün.

* *

Bizim buldugumuz şîrlerde adı geçen Fakı Ahmed ne şâirdir, ne de 618 de ölen ve Çarhnâme sâhibi olan Ahmed Fakıdır. Çünkü bu Ahmedin kadılık etdigine ve tanışman olduğuna dâir mâlumat yokdur. Bu şâirlerin konyalı olması bunu red edecek kuvetde degildir. Bence bu zat Tanışman Ahmed Fakıdır; Girdecî ve Rüstem 740 h. sularında yaşamışlardır.

Çarhnâme dînî öğüdlerden ibâret, heyecansız, cansız, şîr sanatınca da bozuk, kîmetsiz bir şey ve bütün mahsulu bu olduğundan o Fakı Ahmede şâir bile demek câiz degildir. Köprülü bunda da saçmalamışdır.

R. N.

4—Sezürler aslındaki yerlerinde olmalı.

5—Musiki notasında biraz durma varsa bu bir kelimenin bedenine gelmeyüb iki kelime arasına gelmelidir. Partisiyondaki durma, mola işâreti buna rehberlik eder.

6—Musikîde bir kelime veyâ bir cümle bâzan tekrar edilir. Bu halde unlara mukabil aynı aded hecelerde türkce kelime ve cümleler koymalıdır.

7—Çok sesle ve uzun bir zaman uzatılan notalara “a,o,u,, imla harfli hece koymak muvâfıktır. Esire çok uzatılamaz. En çok uzatmaga müsâid olan “ a „ dır.

8—Türkeede bence sarfî aksan yokdur.Mevcud aksan tekellümü olub söyleyiş tarzına göre yerini deyişdirir ve ekseriya kelime sonundadır. Bu sebeble bu tercümelerde aksanın pek ehemmiyeti yokdur. Türkçenin aksan meselesi henüz hal edilememiştir.

9—Türk vezninde uzun kısa hece olmadığından bu cihete de dikkata lüzum yokdur. Ancak kısa notalarda medli arabca kelime kullanmamaga dikkat etmelidir.

10 - Sâid(ascendant) ve nâzil(descendant)nota tercümeye têsir etmez.

R. N.

ERRATA

(Samsun la Delile, Janetin Düğünü için)

Samsun ile Delile, keza Janetin Düğünü basılırken mürettib yanlışları olmuşdur. Bir de başka yanlışlar var. Bunları burda düzeltiyorum.

Samsun ile Delilede :

Bestekârın adı Saen değil Sans talaffuz edilir.

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
7	8	modasında	sevdâsında
9	12	inceleşmiş	incelmiş
10	9	(netekim yazacağım)	kelimeleri tay olunacaktır.
12	20	“ tabiidir „ kelimesinden sôraya bu cümle ilâve olunacaktır :(Eger aruzlu bir vezin bestelenirken una uyarak beste yapılabilirse o başka .) .	
14	13	üncü satırın sonuna şu cümleler ilâve olunacak : Bu hâl mısra ortasında da olur. Tercüme edilecek bir şîrin veznini bulmak eger şîr besteli ise notasına, ye par- (tisiyonuna murâcaatla pek kolay olur.) .	
21	14	üncü satırın sonuna şu ilâve edilecektir : (Kılık eski türkcede kılmak masdarından iş demektir. Halbuki bizde kılık kıyâfet terkibi hâlinde elan kıyâfet mânasına kullanılmaktadır,) .	
26	1	ulu	ey hak
26	6	yenildi il	il yenildi (1)
26	8	ölsün il	il ölsün
26	13	niyaza	secdeye
28	10	ah, bunlar	eyvah ! Hep
28	13	var sâde göz yaşı	milletin yok başı
		ve milletin başı	var sade göz yaşı
28	16	kudretini	lutfunu siz
28	19	rahman bize	bize tanrı
29	3	sizlerde	o sizde
30	9	ô !	müstakıl bir satır olacaktır.
30	11	ah	„ „ „ „
30	15	yehovamız	yehova(1) bak
33	2	var ök,gazeb yelde	gazeb, ök var yelde
34	9	zincir kopsun	kır zinciri

37	3	ne bu ? köleler	ne bu? köle vurmuş
		vurmuş...	Ebimeleki
»	6	dag, dere	dere, dag
38	12	Samsun kumanda-	kalkan kökremiş bir ordu
		sında ilh...	Samsun ediyor kumanda;
			Yakdı, yıkdı,basdı, vurdu.
			Hâla yürüyor bu anda !)
»	17	faydasızdır	fayda yokdur
40	1	leke ilh...	Aşk leke sürsün adıda,
44	1	ben gönlümün ilh..	Gönlüm tahtine sultanın
44	3	amma aşkı...	Ah, fakat aşk haberini
»	15	çağırın şu...	şu çağırın tatlı sese
45	10	güzel yüzünü....	Güzel yüzü tez ört,döndür
48	4	bitmez	yetmez
49	16	güzelim amma	Hoşum, boş amma,
		boş, gönül hırçın	Gönlüm pek hırçın.
50	3	e, ümid eden	Uman sevgiden.
54	13	korkmayınız	Hiç korkmayın
57	8	azdı,	Hep bitirdi sizi !
59	17	fakat	Ah, sen
60	1	evet önce zâten...	Yâ... Zâten önceden...
»	17	...	Samsunu yenecek göz
			yaşım, ah, vahım!
63	21	Istemedim...	gelmezdim , fakat ah ,
			şürüklendim geldim...
64	13	ey sevgilim!...	Ey sen ! sevgim ! söyle
			neden,
65	9	Allahın...	...Tanrı has..
66	1	itdimdi seni intihab	Ben seni etdim intihab!
66	8	puselerine kandıkca	Pusene ben kandıkca,
»	14	Bir yüce...	yüce bir...
76	19	erpuşile,	öpüşile
69	8	severim seni	Severim seni delîle !

«	12	lâkin	Yok !... Yok, hayır...
«	18	Kudretîle bini Allah	Bak beni o kâdir allah
71	1	Kalbimde saklı olan sır,	Bende saklı olan o sır
«	7	gayretin boşdur nâfile	Gayretin boş,yok nâfile.
«	12	deyince faş eyle	Deyince : “sır söyle,,
72	3	geçdi	Rabbim
73	1	bırak beni	Beni bırak !
79	8	Kardeşler !...	Millet! şu....
81	18	bakşanal	Bakanal
82	14	içelim, seninle	Haydi!Al, içelim Samsun!
		Samsun !	
83	16	bir hatırla	hatırla bir, o günü,
«	17	etdigimiz düğünü	Etdigimiz o düğünü !
84	14	sozüge	Sözüne
«	15	sana	ona
«	20	onun tatlıdi her ânı,	Pek tatlıdır her bir ânı,
85	2	yehuda	Yehovan
85	4	bu dua	o duan
85	11	fursat verme, ey	Yok, fursat verme,
		yehova!	Yehova!
87	8	Ey yeri,göğü yaradan,	Ey,Hak!Dünyayı yaradan.
87	9	ölüsü	ulusu
88	12	gizledigin	gizledign
91	16	kuwet verdin de	Kuwet verdin, şu
		kolumuz	kolumuz,

**

Janetin Düğününde :

1		Farer	karre
8	13	oh, yalnızım..,	Oh, oh yalnızım kendi...
10	6	şaşırmış	Göz açmış...
10	7	kalkub yataktan	Yatagımdan tez endim,
10	17	bu satırdan sôra	şu iki mısra ilâve edilecek;

Gıdelim Janet!

Evet!

- 11 18 Bu eserdeki bütün (nâhiyecî) ler (noter) yapıla-
caktır, ve mısraa iki hece daha ilâvesi lâzımdır.
- 13 8 ...iderim! Yolda... ...iderim! Amma yolda...
- 27 5 Margo sert bir dilbaz O değil sert dilbaz,
- 27 6 değil,... Hem de derdi...
- 29 14 gelemedi geldimdi
- 31 21 Öfkeli gibisin, yâhu Öfken vavrış gibi yâhu!
- 32 20 ko tü!
- 37 12 imzâmı imzâyı
- 51 9 Azîzem, Vah, senin hiç... ..
- 56 13 giderken giyerken
- 57 2 Saraya dönsün, uyuyor Sarya dönsün yuvamız!
- 57 3 Amma sessiz sessiz, Uyuyor, ha, sessiz
- 57 4 uyuyor! Yapınız!
- 57 27 perdeler korur... Korur perdeler...
- 59 13 Amma, abla! Aman, abla!
- 61 hâşiye bu şarkı bu bülbül şarkısı
- 61 hâşiye bubêpine Aubêpine
- 63 12 göz göz ucîle
- 63 14 üzerine içine
- 63 24 lâkin gün doğdu hah; Hah, gün doğdu, işte
- 69 21 Sevincden iç hoplar, [Sevincden hep içim
oynar. hoplar.
- 75 6 ... bu benim... Ey halk! Benim bu karım!
- 77 2 bildimdi. ilh Bildim ordeydi, o yavrum ah!
- 77 21 senin o... Senindir...
- 78 2 Janet! Canım sevgilim A, Janet! Gel sevgilim!
- 78 3 üncü satırından sôra şu beyit ilâve edilecek :
Bu aşkı korur rabbim.
Sevelim! Sevelim dâim!

R. N.